

Dr. LENDL ADOLF

közreműködésével szerkeszti RAÍTSITS EMIL.

Kiadja: BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERTJE.

Előfizetési ára egy évre 8 K, félévre 4 K. .... MEGJELENIK MINDEN HÓ 15-ÉN.

Egyes szám a „Mi Ujság az Állatkertben” című melléklettel együtt 40 fillér.

Az állatok szaga és szaglása.

A szaglásnak az ismeretek szerzésében kétség-telenül jelentéktelenebb szerepe van, mint a látásnak vagy a hallásnak, mégis a tárgyak megismerésében, az egészségvédelemben, a táplálkozásban, a szaporodásban jelentősége elég nagy. A szag kellemes, kellemetlen vagy közömbös lehet, sőt a kellemes vagy kellemetlen szagnak számos fokozata van. Ha végig sétáltunk a régi állatkertben a medvebarlangok körül áradt szag példakép kellemetlen, a majomház körül a szag kellemetlenebb, a macskaformájú nagy ragadozók (oroszlán tigris) hajléka körül érezhető szag bántóan kellemetlen, végül a kutyaformájú állatok oduiban a szag úgyszólván undortkeltő volt. A mai állatkert, hygieniás berendezésének, a bővizűségnek, mesterséges patakoknak, a lombos fáknek, általában a kert tágasságának köszönhető, hogy a sétautakon ebből a szagból mi sem érezhető. Bezzeg nem így volt, a régi állatkertben, hol az állati szagtól fojtó volt a levegő. Lehetséges, hogy más valaki az említett szaglási skálát pontosabban megszerkesztené, hiszen ez amúgy is egyéni dolog, ami egyikünknek kellemes, másnak kellemetlen lehet, a lényeges azonban az, hogy az állatoknak határozott szaguk van, melynek nyomán azokat (alkalmanként bekötött szemmet is) észrevehetnők, közellétökre következtethetnénk. Magának az embernek is meg van a maga szaga, ámde erre nem szoktunk figyelni, de meg azt a szagot a mosdóhoz használt szappanok, továbbá az illatszerek elnyomják, de nem olyan

módon, hogy az illatos anyagok az emberből áradó szagot kémiailag megkötnék, hanem tisztán az idegrendszer működése révén a kellemetlen szag nem érezhető. Itt mellékesen megjegyzem, hogy akadnak állatok, melyeknek szagos terméke (pézsmáállat, hód) orvosság. Feltehető, hogy a fárások idejében és a bibliai időkben a tiszta és tisztátalan állatok megkülönböztetésében az állatok szagának is jelentősége volt. Az ember és az állat táplálékuknak megválogatásában nyilvánvalóan jórészt szaglóérzékét követi, bár az ízlés szerepe is jelentős.

Az ízlés szerepét e részben azonban nem szabad túlbecsülni. Villain és Bascou könyvében megemlíti, hogy a párisi központi csarnokban elég gyakran macskahúst bocsátanak nyúlhús helyett áruba. A fogyasztó az ízéről e kellemetlen cserét, még csak észre sem veszi. Nem is kell azonban olyan messzire mennünk, elég gyakori nálunk is, hogy valakivel marhahús gyanánt lóhúst etetünk, s az illető csak végül, ha tudtára adjuk a tréfát, álmélkodik azon, hogy nem is olyan rossz a lópecsenye. Az ízlelés ilyenkor cserbenhagyja az embert. Az élő állatot látva, lehetséges, hogy valami veleszületett undor, szóval valamely leszármazott iszonyodás készíteti az embert arra, hogy egy és más állat húsának élvezetétől tartózkodjék. Az ember és őseinek ebben az undorában vagy undorának keletkezésében az állati szagnak nyilván szerepe volt.

Kétségtelen, hogy a hímivarú ivarérett állatok szaga áthatóbb, bántóbb, kellemetlenebb, mit a nőstényé, Igaz, hogy ez összetettebb szag, mert az állat

faji és ivari szagának keveréke ez. Az ivari szag a vágóállatokon is esetenként, olyan kellemetlen, hogy az ilyen állatok husát, még emberi élelmezésre is csak megszorított módon, sőt alkalmanként egyáltalán fel sem használhatjuk.

A szagnak az állatok nemi életében is szerepe van, a hím a nőtényt, ivarzás idején rendszerint a szag nyomán követi vagy keresi fel.

A beteg állatnak is sajátos szaga érezhető; az orrvádékknak, a kilehelt levegőnek, a vízeletnek, a bélsárnak és egyéb kóros termékeknek és szöveteknek, a rendestől elütő és az orvost érdeklő szaguk támad, melyeknek gyakortán kórjelző értékek van. Ha élősködők tanyáznak az állatokban, ezek is okozhatják az állat kellemetlen szagát, így a gilisztás borjúk szaga jellemzően émelyítő.

Az állat szaga némiképen az állat táplálkozásától is eredhet, bár az egyes tápszer sajátos szaga csak elvétve állapítható meg az élő állaton, de már a tejükön vagy húsvukon inkább, A hallal táplált, sertések húsan megérezhető a halszag. A széktüvel, bűdös aszattal, ániszszal kevert szénától a tehén teje kellemetlen szagúvá válik.

Ahhoz kétség sem férhet, hogy az állatoknak fejlettebb a szaglási szervök, mint az embernek, hiszen a vadon élő állat a szag nyomán fél mérföld távolságból észreveszi a vadászt, vagy milyen számos példát hozhatnák fel a kutya szaglási fejlettségének bizonyítására. Gondoljunk csak a szentbernáthegy kolostor kutyáira, vagy vizsláinkra vagy a rendőrségi nyomozó ebekre! Az állatok sokszor a szag nyomán szerzik meg táplálékukat, máskor meg szagot, terjesztve védekeznek s ilyképen távollattartják üldözőiket. A kellemetlen szag árt az egészségnek, a miért ember és állat egyaránt kerüli. Meg kell jegyeznem, hogy az állat szaglása egyenmő szagnak huzamo-

sabb szagolása után eltompul, de ugyanakkor az állat másféle szagot elég frissen érez.

Az elmondottakból kitűnik, hogy az állatok szagának, valamint szaglásának az állati életben roppant fontossága van.

Graf Miksa.

Az erdő könyve.

Bársony István az erdők és mezők legnagyobb ismerője, a legékeőbb tollú természetleíró új könyvvel örvendeztette meg a magyar olvasó közönséget. A tavasszal megjelent „Az erdő könyve”, amelynek előszavában így szól az olvasóhoz a természetimádók nagymestere:

Ez a könyv az erdő könyve. Csupa erdei élmény és hangulat van benne.

Amerre az olvasó itt velem jön, mindenütt az erdő lelke szól hozzá. Valóság és álomkép ölelkezik abban, amit lát és érez.

Lépten-nyomon jelentkezik ezeken a lapokon a természetimádó mellett a vadász, aki valamely nemes vad nyomán lesi egyszersmind az erdő lelkét.

Azokat az emlékezéseimet foglalom itt össze, amelyek erdei életemet különösen hangulatossá tették. A vadászsiker itt mellékessé válik; ellenben a természetimádó naplója mindig gazdagodik.

Az ilyen hangulatok jobbára a magány szülöttei. A természet ölen a magány közelebb visz bennünket az Örökkévalóhoz. Ám az erdőn a magány nem jelent egyedülvalóságot. Minden fa valaki körülöttünk

SZABADBAN.

Keresse más bár a lármás világot
És lelje kedvét hangos dőzsölésben, —
Ki messze a szabadba ballagok én,
Vérző szívemre írt csak ott találok.
Ki a szabadba! Messze emberektől
És messze a létérti küzdelemnek
Fülszaggató, vásári rútt zajától!
Ki a szabadba! Szent öledre, óh nagy,
Dicső, örök Természet! Egyedül csak
Ott jó nekem, csak ott érzem magam honn... —
Ledülök oldalára a halomnak.
Fölöttem tiszta ég, azúrmezőjét
Dalolva szántja át a kis pacsirta.
Alant szökellve lejt a könnyű táncát
A csacska csermely. A közel bokorban
Bús csattogány siratja csalfa párját.
Szellőcsókoltta fűvek árnyas alján
Bohém tücsökhad hévvel, lankadatlan
Hangversenyez. S míg zeng gyors ütemekben
Vidám játéka a magasra hangolt,
Vékony hűroknak, egy-egy arra szálló
Dongó a basszust búsan bűgja hozzá. —
Óh lelkemen átvezgő édes ő s s z h a n g,
Szélid gyönyörbe lágyan ringató zaj!
Halk nesz csak a világ zajához mérten;
Az bánt, felzigat, — enyhít, csillapít ez. —
Körültem egyszerű kis vadvirágok,
A nap aransugáriban fűrdöve.
S amíg szemem merengve nézi őket,
A lelkem szárnyra kap s száll messze-messze: —
Tehozzád, aki, mint e kis virágok.
Oly szép, oly kedves és olyan — szerény vagy!

KADOCSA GYULA.

A vizslaorrú ember.

Írta: Bársony István.

Bugyi Péter egyszerű erdőkerülő volt a K. grófok egyik uradalmában, ahol abban az időben (vagy negyven esztendővel ezelőtt) az ilyen hivatás a nagyvilágtól való teljes eltávolodást jelentette. Valahol a rábizott erdő szélén volt egy kis kunyhója, abban lakott szóltan, mogorva feleségével — aki nemhogy haza csalogatta volna, hanem akitől még inkább elkíváncozott. — Volt ezenkívül egy tehénkéje, meg egy malaca, amely mindakettő kipányvázva örült az életének a viskó körül terülő gyepes térségen. Már tudniillik, amikor erre kerülhetett sor. Ha még egy pár tyúkot megemlítek, akkor elsoroltam egész társaságát és egyszersmind vagyonát.

Tehénre, malacra, tyúkra vigyázott otthon az asszony, meg a kutya. Majd el feledtem, hogy kutyája is volt. Csak olyan kuvasz, a koplalós fajtából, Isten tudja, miből élt, de élt. Tavasztól őszig egeret-ürgét fogdosott, azzal mulatozott és azzal lakott jól. A téli kosztja egy kis főtt dara volt. Bizony még csont is ritkán akadhatott meg a torkán. Néha-néha Bugyi magával vitte. Szüksége lehetett rá odakint, ha fatolvajt kellett üldözni, elcsipni.

Ha vadásztunk azon a környéken, láttam Bugyi Pétert, aki segített bennünket valamiben. Ő vitte magával az erdész kopóit, hogy azután a meghatározott helyen eleressze. A mezőn pedig tarisznyahordozónk volt, meg cipelte, amit lőttünk.

Szavát ritkán hallottuk. Nem is lett volna érdemes. Ha meg-

s egyéni életet él, mint magunk. Az erdő ennek a nagy életcsoportnak foglalója.

A lelki szimfoniák költője az erdő s az így elképzelt erdei dallamok visszhangja végig kíséri bennünket életünkön.

Aki a hangulatokból jobban kiveszi a részét, az természetimádó; — de a vadász az, aki mindenüvé elvezet, ahol a hangulat megterem.

Ahogy ez történik, arról beszél az erdő könyve.

A vadász és a természetimádó együtt írta,

Igen a lelki szimfoniák költője az erdő, de a nagy isteni szimfoniát legjobban ismeri *Bársony István*. Egyedül ő az, aki legmesteribb tollal tudja tolmácsolni e nagy szimfonia legfinomabb, legkedvesebb árnyalatait.

Olvassuk el e bájos könyvet — s lelkünk megnyugodva borul le a Mindenható fenséges alkotása a természet előtt.

R. E.

A magyar teve

a teve történetének keretében.

(Folytatás.)

Írta: Szalay Béla dr. — Nagyszében 1916.

Spanyolország.

Ide a teve az arabokkal jutott. Granadában a móroknak tevémenesük volt és még 1800 körül is látott itt tevéket Humboldt (Reise III. 155—157. Ritter 730).

Találtak Ugiában (Hispania baetica) egy Vulkán-rajzú pénz a teve ábrájával, mi tehát amellet látszott szólni, hogy már a

tette rövidre fogott jelentését az erdész úrnak, elnémult. Csöndes embergép volt, akit semmi sem érdekelt.

De azért mindig megakadt rajta a szemem, mert olyan orrot, amilyen neki volt, azóta sem láttam.

Legalább is akkora volt az az orr, mint két más rendes orr, a nagyobbjából. Mint egy jókora kiflikrumpli. Széles, öblös és csudálatosan mozgékony, ideges, szinte beszédes. Ha a nyelve is olyan beszédes lett volna, akkor Bugyi elmevetett volna akár prédikációs papnak. A cimpái folyvást úgy tágultak, mint az édes apám kitűnő vizslájáé. Ebben az orr-játékban nagy mulatságom volt, mindig néztem-lestem.

Sokáig csak ennyiben maradt a dolog: — de egyszer különös eset történt, amely kezdte azt az orrot megbecsülletni velem.

Akkor is kopóztunk, még pedig vaddisznóra. A nagy erdőből lejjebb csalta a vaddisznót a községi földeken érő kukorica. Kora hajnalban onnan vissza mentek a feketék megint az erdőbe, de nem igen messzire. Az első nekik való sűrűben meghúzódtak, hogy közelebb legyenek este a terített asztalukhoz. Azokat a sűrűségeket hajlattuk meg kopóval.

Elindultunk hárman: az erdész, én, meg Bugyi, aki a kopókat vezette. Az erdész ment elől az erdei ösvényen, hogy majd megmondja, melyik sűrűt fogjuk megvadászni. Én mentem utána. Hátul kullogott Bugyi a három kopóval.

Egyszer csak megszólal nagy meglepetésünkre: — tekintetes úr, ne menjünk tovább.

— Miért ne? kérdi az erdész, aki már kieszelte a maga tervét.

— Azért, mert itt vannak a disznók ebben a vágásban ni.

— Hát azt meg honnan tudja kend olyan bizonyosra?

— Érzem instálom, érzem.

rómaiak vezették be ide ez állatot. De utóbb kisült, hogy hamisítvány. (O. Keller 35.)

Több jel mutat arra, hogy a teve Spanyolországban már a nyugati gótok alatt, tehát a mór uralom (711. év) előtt sem volt ritkaság. Hahn szerint (p. 557) toledo Szt Eugenius 650 körül úgy beszél a tevéről, mintha csak az imént látta volna. (Migne, Patrol. 87, p. 360.)

Hahn p. 557 Brunhilda történetét Spanyolországban tárgyalja, nem tudom miért. Fredegarius krónikás világosan megmondja, hogy az a szomorú teve-história Franciaországban játszódott le (l. ott).

1212-ben a las Navas de Tolosa melletti csatában 300 teve is részt vett; ezeket a mór segédcsoportok hozták állítólag magukkal, kik a gyalogság háta mögött helyezkedtek el 3 sorban. (La Fuente, 1848, II. 275; G. Köhler V. 275; Hahn 230.)

1780-ban az aranjeuzi királyi kastélyban több tevét tartottak szórakozás céljából. (L.: Dillon utazása 1780, 82 + 428; Ritter 730; Hahn 230.)

1840 körül a Párisi gróf a Kanari-szigetéről hozatott tevéket akarta Spanyolországban meghonosítani, a déli részeken. A kísérlet annyiban nem sikerült, hogy az állatok magukra hagyatva, elvadulva éltek a Guadalquivir sós mocsarai közt. Chapman 1884-ben meglátogatta őket s több ízben írt róluk (Z. G. 1888, 348; Langkavel 245; Hahn 448; Müller 131).

Jelenleg Cadiz és Murcia kerületekben lehet néha tevéket látni. (Müller.) Kár, hogy ez országban, amely pedig igen alkalmas volna ez állat tenyésztésére, nincs érdeklődés iránta.

Franciaország.

Dareste azt állítja, hogy a teve a középkorban több helyen el volt terjedve Franciaországban (Davelonis VI. 1859, 449), mi sorainkból is ki fog tűnni.

Hogy jól ismerhették, bizonyítja pl. az 1290 körül szerkesztett Nouveau Renart című állatmese („Reinhard—Fuchs“ a németben), melyben a sok egyéb állat közt a teve is szerepet játszik és

— Érzi? hát aztán hogy érzi?

— Csak érzem; — de érzem.

Rábámultam és elcsudálkoztam azon, hogy hogy megelevenedett az orra. A nagy kiflikrumpli csak úgy ugrált az arca közepén.

— No, ha érzi kend, akkor megálljunk. De ha bolonddá tesz! . . .

— Nem én, instálom; érzem; vágott közbe Bugyi olyan határozottan, hogy nem lehetett vele ellenkezni.

Mink ugyan semmit sem éreztünk; — de még a kopók sem árulták el, hogy nyugtalanítja őket valami.

Azt ugyan tudtuk, hogy a vaddisznónak erős, komisz büze van, amit meg lehet érezni a tanyája körül. Vadászembernek van módja az ilyen tapasztalatok megszerzésében. Még az a vén fa is messziről bűdös, amelyikhez a disznók rendszeren dörgölődni szoktak. De itt nem volt ilyen fa és egyáltalában gondolni sem lehetett arra, hogy a disznók ilyen közel az úthoz vackolhattak volna.

Az erdész nem is hitt Bugyinak; de kíváncsiságból eleresztette vele a kopókat. Ha van itt disznó, azoknak hamarosan rá kell akadniuk.

Bugyi váltig mondta, hogy előbb álljunk el a „liniát“, mert különben kiörnek a disznók lövés nélkül, de az erdész csak mosolygott. Újra ráparancsolt, hogy eressze el a három kopót.

A kerülő vállat vont, szófogadott. A kopók nyílegyenesen furakodtak be a sűrűbe, két perc múlva azután, vagy kétszáz lépésnyire onnan, ahol állottunk, felhangzott a Dudás veszett csaholása. És mielőtt a nagy riadalmunkban előre juthattunk volna, hogy elálljuk a „liniát“, már láttuk is az ott keresztül kocogó feketéket. Két hatalmas kan volt a kopók előtt, amelyek az

mint ismert, közönséges állatnak *személyneve* is van: „Lombars“ (mint a németben „Isengrim“ = farkas, „Reinecke“ = róka, Lampe = nyúl stb.), mi arra mutat, hogy a franciák főleg Lombardiából ismerték meg a tevét. (Jac. Grimm 1834. p. CCXXV.)*

Úgy látszik Franciaországban két ősrégi helynév őrzi a tevék emlékét, ezek a) Chamalières (arrond. de Puy, Haute Loire) és b) Chamalières (arrond. de Clermont, Puy de Dome), melynek latinul Camelaria volt a neve („Camelariensis Ecclesiae, in suburbiis Claromontanis sitae“ — írja Bolland. 5 Jun., I. 504). Erről St. Genesius életírója azt mondja, hogy tényleg tevéktől nyerte nevét. (L.: Bouquet III. p. 593.) Már a VIII-dik században van róla szó.

Lehet, hogy e tevék összefüggésben állanak a következő történetével:

A szerencsétlen Brunhilda királynő halálát — 613-ban — egy tevével hozzák kapcsolatba a történetírók.

Brunhilda I. Siegbert ausztráziai (= keletfrankhoni) király neje volt. Chlotar király politikai okokból elfogatta s lemeztelenítve egy teve púpjához kötöztette, mely végig nyargalt vele a városon; majd szilajló farkához kötötték, mely a vadonba száguldott és halálra hurcolta. (Fredegarius 38 = IV. 42; Zedler Lexicon; Sisebut: Migne, Patol. 80, 384; Hahn 230, 557.) Mindez Fredegar krónikás szerint (M. G. H. Scr. Merov. II. 18) Rionava = Renève városban történt Vingeanne patak mellett (a Saone folyó nyugati oldalán, lásd: Geschichtschreiber VII. Jhnd. 2).

Hahn, ki e hátborzongató mesének nem igen akar hitelt adni, azt mondja, hogy csak azóta érti, miért kellett Brunhildát épen egy tevére kötözni, amióta megtudta, hogy Zenobiát, az elfogott híres palmyrai királynőt is tevén vitette végig Aurelian császár 273-ban Rómán. Gesnerben azt olvassuk — 157: 20 —, hogy a középkorban szokásban volt a gonosztevőket számárra vagy tevére kötözve a városon végigvezetni: Ez tehát az igazi alapja a fenti epizódnak.

Nem kevésbé tragikus a következő tevetörténet is: Gundobald Chlothar frank király fia volt, kit azonban nem akartak annak elismerni. Gunthramnus (Gontran) frank király sereget küldött

ellene Dél-Franciaországba, hogy Rigunthe királynő ékszerait, melyeket magával vitt, tőle elragadja. Az üldözők átkeltek a Garonne folyón, melybe többen belefuladtak. Túl aztán ráakadtak Gundobald kifáradt teherhordó lovaira és *tevéire*, melyek nagymennyiségű ezüsttel s arannyal voltak megrakva. Aztán Comminges várában megostromolták Gundobaldot, ki saját hívei árulása folytán életét veszítette. („Invenerunt camellos cum ivigenti pondere auri . . . sive equites, quos fessos per vias reliquerat.“ Monum. G. H.: Sc. Rex. Mer. I. 162 = Gregor. Turon. VII. 35.)

Szó sincs Tours-i Gergely szövegében semmi hibás olvasásról, — ahogy Hahn gondolja p. 557, — hanem valóságos tevéket (camelos, camellus) említ minden kézirat. Ha több körülmény nem szólna amellett, hogy akkoriban tényleg tartottak tevéket Franciaországban, ép Gundobald-púposait avval is lehetne magyarázni, hogy ő barátja lévén a keletrómai császárnak, kit meg is látogatott, ettől is kaphatta állatait.

Érdekes a következő történet is: Tourneur Jakab kereskedő 1331-ben egy tevével tért vissza keleti útjáról, s midőn Aubena városba érkezett** itt megpihent hűséges állatával s közhírré tette, hogy egy bodéban mindenki megtekintheti 1 dénárért a tevét — és ha valaki vállalkozik rá, hogy megcsókolja a hátát — az megszabadul a nyavalyatöréstől; aki pedig átbujik a hasa alatt (persze néminemű taxa lepengetése fejében) azt többé nem lelheti ki a hideg bármennyire akarná is: „Cum Jaquetus Tourneur mercator . . . per villam Albenatio . . . transitum faceret . . . unam camelam ducendo . . . etc. . . quicumque ipsam oscularetur supra dorsum, morbum caducum, qui vero de subtus eam transiret, febres perpetuo non sentiret.“ Forrás: „Aresta parlament. Paris, ann. 1331, in: Regesta 66 Chartophylacii regii Paris.“ L.: Du Cange. Camelus“.

Megjegyzendő, hogy a teve egyes részei a középkorban sokféle betegség ellen szolgáltak gyógyszerül, így Zedler szerint megszáritott agyvelejét ecettel keverve a nyavalyatörés ellen hasz-

* Csak az a baj, hogy a lombardiai dromedárról semmit sem tudunk

** Franciaország délkeleti része, Marseilletől északnyugatra Ardèche kerület, Arrond. de Privas.

egyiket nemsokára meg is állították. Az erdésznek sikerült oda-lopózkodni és fültövön lőtte a szamár nagyságú kant.

Most már meg volt állapítva a Bugyi orrának a hitelessége. Ő maga csak annyit dohogott szemrehányóan: ugyi mondtam. Ezt kénytelenek voltunk zsebrehányni.

Csudálkoztunk az orrán és mikor látta, hogy tetszik nekünk a dolog, vérszemet kapott.

— Éz még *semmi*, mondta fennhézva. Megérzek én mindent. A disznót nem nehéz megérezni; azt az urak is tudhatják. De én a foglyot is megérzem.

— Mit mond kend?

— A foglyot — instálom.

— Bolond kend; hitesse el ezt a nagyapjával.

Bugyi rándított egyet a vállán.

— Hát ha nem tetszik elhinni, tesszen próbára velem jönni; disznónk már úgyis van.

Disznónk csakugyan volt; de foglyászathoz való patronunk, az nem volt. Ejh, mindegy, hisz' nem is az kell most, hogy foglyot löjjünk, hanem hogy Bugyi megmutassa, mit tud az orra.

Elhatároztuk, hogy kivonszoljuk a disznót a liniára, odahívjuk a kocsist, zsákmányunkat felrakjuk a kasfarba és azután elmegyünk „foglyászni.“ csak úgy vadászat nélkül.

— No ha igaz, amit állít, akkor aranytokot csináltatok az orrának a gróffal, lelkendezett az erdész, aki nem tudta, hova legyen.

— Azt már nem! riadozott Bugyi, komolyan féltve a kifli-krumpliját valami inzultustól.

— Vagy pedig kap kend egy itce pálinkát, vigasztalta az erdész.

— Azt már igen! — volt az örvendő válasz.

Diktum-faktum, felraktuk a disznót a kasfarba, a löcsös parasztszekerre, amelyen kijöttünk volt. De még négyen is alig bírtuk beemelni, pedig hátrahúztuk a kast, hogy behengerít-hessük valahogyan; azután vállvetve szatoltuk.

Amikor mindennel elkészültünk, kivonultunk a mezőre, ahol a kukorica földek voltak, krumpli táblákkal vegyesen.

— No most mutassa meg kend, hogy mit tud az orra.

Bugyi hallgatott. Elindult előtünk.

Előretolt fejjel, szinte kinyújtott orral szaglászva lépegetett. De olyan gyorsan, hogy alig bírtuk követni.

Az idő kedvezett. Az augusztus eleji nap melegét enyhítették a felhők. Gyöngye szellő is lengett. A legjobb vizslázó idő volt.

Bugyi se látott, se hallott; egészen átadta magát a hivatásának. Látszott rajta, hogy becsületbeli ügynek tekinti a dolgot. De az is látszott, hogy teljes bizalommal van saját maga iránt, vagy inkább az orra iránt.

Minél tovább néztem, hogy mit csinál, annál jobban kialakult bennem egy meggyőződés, meg egy képzelődés. A meggyőződésem az volt, hogy ez az ember a leghatározottabban tudja, hogy mit csinál és hogy sok gyakorlat után mert vállalkozni erre a főpróbára. Bizonyosan rávitte a kísérletezésre az a magában rég megállapított tapasztalata, hogy az orra nem közönséges orr. Ehhez már csak az alkalom kellett, hogy kipróbál-gassa. Az alkalmat megadta rá a sok unalom, amiben bőven lehetett része. A képzelődésem pedig az volt, hogy ha van lélek-vándorlás, akkor ebbe az emberbe valami elhunyt vizslának a lelke — pardon! — az orra vándorolt át.

nálták; farka „gedörret und hernach gepülvert“ pompás medicina volt a hasmenés ellen. Zedler Lexiconában, a régi gyógyszer-tanokban és Gesnernél (155: Caput G.) még sok hasonló alkal-mazásáról olvasunk.

1555 körül azt írja Gesner, hogy — amint arról értesült — a török császár nem rég két fehér dromedárt küldött ajándékba a francia királynak. (1620 p. 160: 9.)

Párisban 1652-ben egy him baktriai s egy nőstény árab tevének korcsa született. Bizonyára ez volt az első ilyen korcs Európában. (Fitzinger 1860. IV. 31.) A XVIII. században többször hoztak Párisba tevéket a Jardin des Plantes-nak, így 1798-ban egy pár dromedárt, mely szinte fehér volt. Két kétpúpú is volt ott akkor. Ezeket pontosan leírta Curier (Ménagerie des Museum 1801.) L.: Oken 1837. VII. 1262 + 1270.

Manapság nincs Franciaországban tevé, kivéve az állat-kertieket.

Anglia.

I. Henrik angol királynak Woodstockban állatsereglete volt oroszlánokkal, leopárd és tevékkel. (Guil. Malmesburensis, De Gest. Rer. Angl. 1601, V. 161; A. Schultz 1879. 349.)

Angol hajósok bizonyára sokszor vittek Albionba tevé-t mutatónak.

Itália.

Olaszországban sokszor lehetett a középkorban kereskedők-től behozott egyes vándor tevéket látni. Rendszeres tenyésztésük-ről azonban nem tudunk. Pisa vidékén ugyan azt tartja a hagyomá-ny, hogy az ottani tevé ménes már a Keresztes háborúk óta fennáll (Ritter 694; Friedel: Z. G. 1874, 103; Schrader 1901, 405, 406; Kluge 1910, 225) azonban ez nincs kellőleg bizonyítva.

Ez olasz tevé teleptörténetét, mely San Rossore-nál (Toscana, Pisa mellett) ma is virágzik sokféleképp adták elő, azért meg-kísértjük azt a leghitelesebb források nyomán tárgyalni és a szét-szört adatokat egyesíteni.

a) A keresztesháborúk alatt a vallásos pisaiak egész hajó-

rakományokkal szállították Palaestina szent földét a pisai Campo Santo-ra s így bizonyára egyes tevéket is hoztak magukkal, melyeket azonban kérdés, hogy tovább tenyésztettek-e.

b) 1622-ben II. Ferdinánd de Medicis toscanai nagyherceg egy pár kétpúpú tevé hozatott egy gondozó rabszolgával együtt Tunisból Pennába. Miután ez állatokban öröme telt, később még több párral is gazdagította állományát (lásd c.) l.: Lessona). Graberg szerint 12 drb volt ekkor az összes állomány. Hahn hibásan mondja (p. 229), hogy mindez „valami 100 év előtt“ történt volna.

c) 1637. Fitzinger szerint (1860. IV. 12) 1622-ben 6 nőstény-ből állt az állomány; 1637-ben pedig még 7 nőstényt és 13 hímeket szereztek Tunisból. (Fitzinger forrása Volz. 1852. 418, seze Oken 1838, VII. 1263.)

d) Arrighetti generális 1683-ban a bécsi csatában a törökök-től elvett tevéket Pennába küldte ajándékképen. (Lessona.)

e) 1692-ben került e tevék nagyobb része először Pisa (S. Rossere-mellé.

f) Ez utóbbi ménest mai alakjában azonban csak II. Ferenc nagyherceg szervezte, aki 1738-ban és 1739-ben ismét 7 pár tevé hozatott Tunisból (Graberg). Friedel (1874, 103) úgy adja elő, hogy 1737-ben hozattak volna 20 darabot.

g) 1784-ben 170 kétpúpú tevé volt itt és

h) 1789-ben 196 drb. (Volz 1852. 418.)

i) 1791-ben III. Ferdinánd nagyherceg, bátyjának II. Lipót császárnak 4 tevé ajándékoz.

j) 1810-ben az állomány 170 drb. Volz egypúpúaknak írja le őket (p. 418).

k) 1814-ben Nápolyba 16 darabot küldenek. Egy időben a ménesből többször adtak el tevéborjakat magánosoknak, kik kertekben tartották őket. Kitünt azonban, hogy lerágnák s lehántják a fák és bokrok kergét, miáltal károsá válnak. (Oken p. 1265, Santi nyomán.)

l) 1820. Kettő kerül Bécsbe. Ez évszám valószínűleg 1816-ra igazítandó ki, lásd Ausztria.

m) 1822. Kettőt küldenek Turinba.

Minden mozdulata a kereső vizsláé volt.

Egy kukoricatábla mellett vonult végig a barázdán, amely azt elválasztotta a krumplitáblától. Mink a nyomában jártunk.

Egyszerre megtorpant. Hirtelen megállott, mint a vizsla. Az orra megint ugrált. A száját hol kinyitotta, hol betette.

— Itt vannak a foglyok előttünk, mormolta. S azzal neki iramodott, előre, mint a beugró vizsla.

A következő pillanatban: brrr! nagy robajjal berregéssel szállott fel előlünk egy falka fogoly.

Bugyi úgy nézett utánuk, mintha a lövést várta volna, amely leszólítson közülök egy párt.

Amikor eltűntek, — visszafordult. — Ugyi mondtam? bizony-kodott diadalmasan.

Nem tehetünk egyebet, minthogy bámultunk; hisz' most már muszáj volt neki hinni. Az erdész úgy meg volt hatva, hogy még egy itce pálinkát ígért a furcsa produkcióért a nagy orrú kerülőnek.

Visszamenet sürgetni kezdett bennünket. — Tessen igye-kezní, eső lesz.

— Dehogyan lesz; — a felhők nem mutatják, felelt az erdész.

— Érzem az esőszagot.

A bizonyítékok után nem mertünk hangosan kételkedni. De azért nem siettünk. Nem voltunk a kunyhótól tíz percnnyire és mire odaértünk, egy hirtelen összebújt felhőrajból ránk zúdult a nyári zápor: — bõrig áztunk az utolsó száz lépésnyi vonalon.

Bugyi akkor is csak azt mondta: — ugyi mondtam.

Most, hogy eszembe jut ez a régi emlékem, szinte magam előtt látom mindig szimatoló krumpli-orrát.

1918. március 3.

(Töredék harctéri naplóból.)

Ma Úrvacsorához járultunk. Ebéd után ledülök „emészteni“ ágyamra.

— Hoztam barkát, — tessék! Hogy lehet ilyen isteni időben aludni, igazán nem értem! — Az előbbi mondja, az utóbbi csak mormogja hű, öreg románom: a Tógyer.

Csak rövid ideig maradok még fekvé. Hirtelen felugrom. Az álmat bûvész módjára tüntette el a barka látása. Zseb-naptáramat halászom elő: „Márc. 3. Oculi.“ És már is megyek a lakásomtól alig 1/2 kilométerre eső erdőbe.

Tele tüdővel szívom az ózondús tavaszi levegőt... Meg-hatva hallgatom a madarak énekét, irigylem boldogságukat, mert párukkal szelhetik át az erdő, a mező feletti levegőt, melyet be-aranyoz, felhevít az új erőre kapott nap...

Én is kékszemű páromra, kis csemetémre gondolok, valamint a körükben eltöltött „Oculi“-napokra... A békés „Oculi“-napokra!... Melyek nemcsak nekem, de kis családom-nak is, mindenkor nagy ünnepei voltak... Ott a Hegyecske gerincén néma megilletődéssel szemléltük a naplementét, gyönyör-ködünk az erdő álomba merülésében... Aztán megfeszült ide-gekkel vártuk, reméltük a hosszúcőrű kedvencünk megjelenését... Ha néha-néha el is maradt Oculi-napján az eredmény, azért változatlanul ünnep, igazi nagy ünnep volt ez a nap nekünk!... Kart-karba öltve, szorosán egymáshoz simulva ereszkedtünk le a meredek lejtőn, ott a Kalvária melletti kis, fenyvesek közé rejtett boldog fészünkbe...

n) 1840. Az állomány 171 drb (Graberg, 1840).

E tevéket, melyekből sok került az európai vándor állat-seregletekbe is, igen dicsérik. Fele takarmányt fogyasztanak csak mint a lovak, de kétszerannyit dolgoznak. Hármásával szokták őket összefűzni s így vonatják a nagy terheket. (Müller 131.)

E tevémenes irodalma Santi 1811. Lullin 1820; Graberg 1840 (két műve), Ritter 1847, 694; Lessona 1881, Senoner 1881, Volz 1852, Oken 1838, Stricker 1880, 24 és 1880, 34; Friedel 1874, 103 és 1875, 36; Ausland 1828 p. 1448; Müller 1903; Knauer 1914: 19, Reinhardt, Brehm stb.

Németország és Ausztria.

a) A németek úgy látszik a vandálok és azután a keleti gótok alatt (Kr. u. IV. száz.) ismerkedtek meg a mai Délországban először a tevékkel. Theodosius császár a Duna mellett legyőzte őket (376—386). Arcadius császár e diadal emlékére egy díszes oszlopot emelt Konstantinápolyban, melyen a gótoktól és alán meg hún segédcapataiktól elvett zsákmány képe van bevésve. Itt 5 teve rajzát látjuk a szép Bandurius-féle másolatokban. (Ritter 1847, 642.) Hahn nem hiszi (p. 228), hogy ezeket maguk a gótok tenyésztették, hanem keleti segédcapataik és ebben igaza is lesz. E híres teve-adatról lásd még O. Kellert 1887, 20, Schradert 1901, 405 és Lenzet p. 215.

b) A keresztes háborúk alatt e sivatagi állat, mint a törökök hadi teherhordója, általánosan ismeretes lett, úgy a németek, mint a többi európaiak előtt. Guillelmus Tyrius (Wilhelm von Tyrus) azt írja 1185-ben, hogy az európai seregek legelőször Bithyniában láttak teve csapatot. (Keller p. 25.) Jóval hamarabb volt ebben azonban részük a VIII—X. század Palaestinába vándorló sok remetéjének.

c) Hogy Albertus Magnus korában (1248) mennyire ismeretes volt mindkét tevéfaj, kitűnik találó leírásából Albertusnál: *Camellus animal deforme („idétlen állat”) bina habens in dorso tubera . . .* (stb. hosszas leírás, majd:) *Camelli communes unum gibbum habent in dorso. Hi vero, qui dromedari vocantur, magne*

„*velocitatis sunt et duos habent gibbos . . .*“ etc. Ebből kitűnik hogy a nagy bölcs a gyors lábú „dromedárt” tévesen kétpúpúnak vélte. (Solinus nyomán.)

d) A sok német epikus költeményről a teve említésével a a XII—XIV. századokban már volt szó.

e) 1235. II. Frigyes német császár nagy barátja volt a tevéknek s általában a külföldi állatoknak. A keleti fejedelmek, kikkel baráti viszonyt folytatott, küldtek neki ajándékba tigris, zsiráfot, tevéket stb. (Raumer: Hohenstaufen III. 492; Volz 1852, 203; Stricker Z. G. 1879. 384; Pleyel 1906. 692a.)

A császárnak Sziciliában, úgy látszik, állandó tevétenyészet volt. Midőn II. Frigyes Colmarba érkezett, sok teve volt kíséretében („*venit in multitudine camelorum*” — *Annales Colmar. minores, az 1235. évhez*). A. Schultz 1879. 348; M. G. H. Scr XVII. 189; Hahn 209.

f) II. Frigyesnek Milano elleni harcában 1238-ban, Brescia ostrománál egy tevé csapat is szerepel, egy- és kétpúpú példányokkal. Ezeket egy mór segédcapat hozta magával, melyeket az egyiptomi szultán küldött a császár segítségére. (G. Köhler 1887. I. 231, 237; III. 519.)

g) 1289. Midőn Habsburg Rudolf 1289-ben Colmart meglátogatta, egy feltűnő nagyságú 3 éves tevé vitt magával. (*Annales Colmar. major. ad 1289: Venit Rudolphus rex in Columbariam et duxit secum camelum, animal magnum trium annorum. altitudinis inconsuetae*). Schultz 349.

ga) 1443. Eredeti módon jutott Pilsen városának címerébe a dromedár. Ennek igazi történetét a legnagyobb heraldikai művek (Siebmacher pl.) sem tudják. Huss hívei a taboriták és az „árvák” (orphan) Czazko vezérlete alatt Pilsent ostromolták. Velük volt, az „árvák” tevéje is, melyet azonban a kicsapó pilseniek elfogtak. Nagyon nevezetes állat lehetett ez, mert Czazko megfogadta, hogy addig nem megy el a vár alól, míg tevéjét vissza nem hódítja. A jó szándék azonban kudarcot vallott és a pilsenieké maradt a híres teve, minek emlékeül Zsigmond királytól tevé címert kaptak. („*Pelsinenscs ex urbe erumpentes . . . Orphanorum camelum secum abducere . . . Sed hostes (= orphani) nonnisi*

Valami megcsörren lábaim alatt . . . Gránáthüvely! . . . felocsudok álmomból . . . felfogom a rideg valót: a harctéren vagyok, messze azoktól, kiket oly igazán szeretek . . .

Már mélyen benntjárok a bukovinai őserdő rengetegében . . . Nini virág! . . . A tavasz első hirnőkei . . . Igen! szedni fogok egy kicsiny csokrot és elküldöm hű kis páromnak, ki messze tőlem azon tőri drága, kis fejecskejét, mily módon teremte elő az ebédet, a vacsorát csöppsegeimnek, kik nem tudják felfogni és megérteni, hogy sok a „jegy” és azokból jóllakni még sem lehet . . . Ne is értsék meg azt soha, arról gondoskodik drága, jó Anyucijuk . . . Úgy látszik az erdő virágjai kiváló gondolatolvasók . . . Megsejthették szándékomat, mert eltűntek mind . . . Keresem őket . . . Nehezen megy a szedés munkája, mert ügyes bujósdi játszóké hamis kis virágok . . . Van kacagás, van öröm, midőn egyet sikerül nyakoncsípnem . . . És lassan nő, nagyobbodik a kis csokor . . .

Egy tisztásra érek . . . A tisztás másik végében sok barka int felém . . . Futok feléjük, de hirtelen megtorpanok . . . A bokor aljában fehérlik valami . . . Egy teljes lócsontváz, patáin a patkók . . . A tavasz barkája és a lócsontváz, mely két ellentétes, két szélsőséges dolog! . . . Először életemben nem nyúltam a barkához, melyet oly nagyon kedvelek! . . .

Keskeny, kigyózó kis ösvényen sietek tova . . . Alig 200 lépésnyire ismét megállani vagyok kénytelen . . . Balra az ösvénytől egy alig észrevehető földdombocska . . . Jól ismerem már ezeket, oly sok van itt mindenfelé belőle . . . Egy névtelen hősi sir! . . . Gépiesen szőrok virágaimból néhány szálat a sirhantra . . . Tudom, érzem, hogy az az ismeretlen bajtárs, vagy ellenség ott a hideg sirban szívesen fogadja azt és hogy angyalszívű kis párom is szívesen lemond annak a javára az ő virágjairól! . . .

A bükkfaerdőnek kellős közepén vagyok immár . . . A barna faóriások között nem messzire zöld háttérrel pillantok meg . . . Oda irányítom lépteimet . . . Gránátoktól feldöntött, kettéhasított fatörzsek zárják el és nehezítik meg utamat . . . Itt pergőtűz tombolt . . . A gránáttölcsekben bukdácsolok előre . . . Végre célhoz érek. A bükkerdő kellős közepén, mint sivatagban az oázis, áll itt egy körülbelül 300 drb fenyőből álló facsoport . . . Egy valóságos fenyőliget. — Fenyőt, e kedvenceimet üdvözölhetem itten a bükkerdő mélyében . . . A legszélső fenyőt átölelem. ölelem, ölelem, mintha rég nem látott barátal találkoztam volna . . . Kis szellő támad, mely a fenyő lecsüngő ágait mozgásba hozza és azok végig simítják fedetlen fejemet . . . Érzem, hogy a fenyő is szeret engemet, viszonozza őszinte örömmel! . . .

A fenyők közé siklom . . . Fáradt vagyok és nyughelyet keresek . . . A bölcsőhöz hasonló gránáttölcser, mely fölé védőleg csüngenek egy fenyőnek örökzöld ágai, megnyerik tetszésemet . . . Belefekszem a halál-bölcsőjébe . . . Mily puhán, mily jól esik benne a fekvés . . .

Sokáig fekhettem már így mozdulatlatlanul, midőn szokatlan hangok ütnek meg figyelmemet . . . A mellem felől, melyen a kis csokor pihen, hallok suttogó beszédet . . . Figyelek . . . A virágok beszélnek egymással . . . Találgatják ki lehetek, hová való vagyok, hová viszem őket . . . Elmesélem nekik, hogy katoná vagyok szép Magyarországból, hol szintén van virág, hol szintén van erdő, csobogó kis patak . . . és hogy őket ott messze Magyarországon várja már egy szerelmes hű kis asszony, ki őket nagyon fogja szeretni és becézni . . . Kértem őket vigyenek üdvözlöt oda minden virágnak, minden fának, minden madárnak . . . Tap-soltak, örültek kimondhatatlanul . . . És akkor egyszerre hallok,

recepto camelo suo ab urbe recedere cogitent. Restamen longe secus accidere atque Pelsinenses Camelum retinere... et ab imperatore Camelum in insignibus suis referendum accipere". Zacharias Theobaldus. Bellum hussiticum 1621. p. 154 = Cap. LXXX.)

h) Nagy szerencsétlenség okozója lett egy teve 1468-ban (Schultz 1892. 436): Nördlingenben híre ment, hogy egy teve érkezett a városba. Erre mindenki kitódult a ritka látvány megbámulására. Egy híd zsúfolva megtelt emberekkel, úgy, hogy leszakadt. 13-an életükkel fizették meg kíváncsiságukat és sokan nyomorékok lettek. („Nürnberger Jahrbuch.”)

i) 1487. Mindezek után nagy részvéttel olvassuk egy csak nemrég megjelent szakmunkában (I. Reinhardt: Kulturgeschichte der Nutztiere 1912. 752) e kissé „gyengén festő” szavakat: „Auffallend spät erschienen Kamele in Deutschland. Die erste auf uns gekommene Nachricht, die sich auf ein solches Tier bezieht, datiert aus dem Jahre 1487.”

k) Bécsnek a mohácsi vész után 1529-ben történt török ostroma alkalmával sok tevével vonultak oda a kontyosak. E harcokat feltűntető ábrákon le is vannak azok rajzolva, ép úgy az 1683. évi ostrom alatt szereplő tevekaravánok. (Hahn 230.)

l) 1562-ben Frankfurtban megjelent egy török követség II. Miksa császárnál, mely 21 tevét hozott ajándékba. Nem lehetetlen, hogy ezek akkor a Bécs melletti ebersdorfi állatkertbe kerültek. (M. Schmidt, Z. G. 1866, 359.)

m) 1612-ben Joh. Georg szász fejedelem vadaskertjében bölényeket és tevéket is tartott. (Schimpff 1895. 39.)

n) 1683-ban Bécs ostroma alatt sok tevével vonultak fel a törökök, melyek nagy vereségük után zsákmányként ott maradtak. Ezeket aztán széthurcolták az országban. (Hohberg: Georg. curios. 1695 + 1716. II. 203 + 306.)

o) 1687. Carl von Cassel tartományi gróf vadásában tevéket is tartott, melyek itt szaporodtak is. (W. Schuster, Z. G. 1902. 364.)

p) 1752-ben a schönbrunni menaszériában egy kétpúpú teve is van, mely még 1770-ben is él. (Fitzinger.)

hogy hull a magasból valami... Mellém esett egy kis fenyőgaly... És élesen kiáltva szállt el a felettem levő fenyőről egy szajkó... Megértettem ezt is... Ez is egy üdvözlés innen szép Magyarországnak... A kis fenyőgalyat óvatosan helyeztem a virágcsokor mellé... Útitársak lesznek rövidesen...

Szürkül már... feltápszokodom, hogy egy tisztásra menjek lesni, vajjon itt vannak-e már a szalonkák... Ép indulni készülök, midőn a közelben zörgést hallok... A zaj közeledik... Mozdulatlanul állok és figyelek... Már látom is a csendzavarót... Egy nyúl igyekszik kis ösvényemen felém... Meg-megáll és ismét tovább folytatja útját... Közvetlen mellettem halad el, de nem vesz észre... Sötét van már a fenyvesek kicsiny birodalmában...

Csak midőn már teljesen elhalt a zaj, indulok utamra... Nem kell messzire mennem, már is egy tisztáson foglalhatok helyet... Az esti csillag is ragyog már felettem, tehát itt a les ideje... Kíváncsian és türelmetlenül figyelek, de hiába... Már sötét is van, fázom... tehát menni készülök...

Ebben a pillanatban megszólal ott az estcsillag irányában egy kukik... félelmetesen hangzik a nekem mindig oly ellen-szenvesen hangzó hangja...

Nyugalmam, megelégedettségem egy csapásra oda van... Görcsösen szoritom szívemhez a kis virágcsokrot, a kis fenyőágot és levertem távozom...

Rossz sejtelmek nyugtalanítanak egész utam alatt és önkéntelenül ismétlem:

„Lesz tavasz és lesz nyár.
De én nem leszek!...”

Pruth partján, 1918. márc. 3.

Bohrandt Lajos.

1758-ban ugyanitt egy pár egypúpú tevét jelez Fitzinger. (1853. 364.) 1781-ben még éltek.

1790 és 1805 közt többször szaporodtak a tevék, de a borjaka sohasem lehetett felnevelni.

1805-ben egy him *Camelus bactrianus* neki ugrott egy falnak de lezuhant és elpusztult.

1813-ban egy kétpúpút lelőttek, mert a K. k. Naturalien-Cabinetnek egy csontvázra volt szüksége.

1752-től 1853-ig általában mindig voltak az állatkertben tevék. 1829-től fogva a borjak életben maradtak és szaporították az állományt.

q) Brenkenhof 1775 körül meg akarta honosítani a tevét Brandenburgban. A bevitt példányoknak ugyan 1 borjuk is született a Berlin melletti birtokon, de csakhamar megdőglött. Szülők, úgy látszik, nemsokára szintén követték. (Wilhelm, 1808. II. 107; Hahn 231.)

r) 1791. II. Lipót császár S. Rossoreból 4 tevét kap ajándékba. (L. Italia.)

s) 1805 és 1822 közt a schönbrunni tevéket sokszor léptették fel a színpadon, így Palmyra, Gulistan és más darabokban, néha kettesével is. Azonkívül Bécsben sokszor használták őket teherhordó állatként a gyümölcsnek Lachsenburgból Schönbrunnba való szállítására. (Widemann, 1807, 138; Fitzinger, 1853. 364.)

t) 1812. Schwarzenberg herceg az orosz hadjáratban egy pár kétpúpú tevét zsákmányolt, melyek a schönbrunni állatkertbe kerültek. (Fitz. 364.)

u) 1816. III. Ferdinánd toscanai nagyherceg San-Rossoreból egy pár tevét ajándékoz Schönbrunnak. (Fitzinger 364.) Ez valószínűleg ugyanaz a pár, melyről Graberg is megemlékezik, csak hogy ő az évet, úgy látszik, hibásan 1820-ra teszi. (L. Italia.)

Sveic.

Hogy Sveicba is elkerült a teve néha, maga a zürichi Gesner Conrad bizonyítja, mert épp akkor is, midőn nagy munkájának a tevéről szóló fejezetét írta (úgy látszik 1555 körül) egy dromedár volt a városban: „Dromas, quam vidi dum haec scriberem, altitudine erat 5 cubitorum...” etc. (160: 10.)

Érdekes, hogy Sveicban Vindonissa (Windisch) romjai közt római korú teveleltre akadtak. Valószínűleg az ottani cirkuszban mutogatták, melyből őstulokcsontok is kerültek elő. (L. munkáimban: „Bölények Rómában” *Uránia* 1914, 79 és „Wisente im Zwinger”)

Állatkerti tevék.

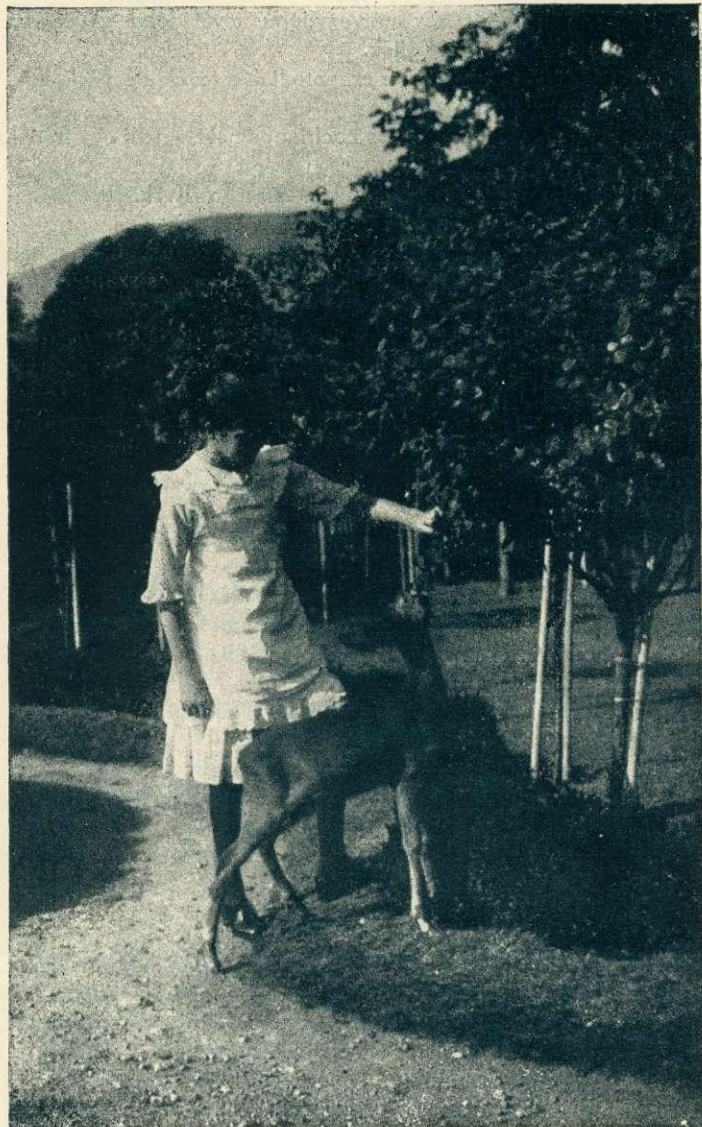
Jelenleg mindenki ismeri a mi kedves tevéinket az állatkertekből. A 60-as évektől fogva a nagyobb városokban megbámulhatja őket minden gyermek. Vannak Budapesten is és most, miután dicső multjukat, történetüket megismertük, bizonyára nagyobb érdeklődésre tarthatnak számot az eddigienél.

Itt csak néhány állatkerti teve érdekesebb történetéről óhajtok röviden beszámolni.

a) Cairo mellett van Gizeh-ben az egyiptomi alkirályi állatkert. Ide néhány év előtt Afrika távoli részéből egy dromedárt s egy elefántot hoztak, melyek már a hosszú út alatt elválhatlan barátságot kötöttek. Együtt hagyták őket az állatkertben is, hol szüntelenül játszadoznak, pajzánkodnak egymással. Az elefánt ormányával szokta simogatni törpe púpos barátját. Nyilvánvaló, hogy boldogtalanok lennének, ha elválasztnák őket. (Andres: Z. G. 1911, 131.) „Wisente im Zwinger” című monographiámban az elefánt és a buffalók benső barátságának még sokkal különösebb példájáról számolok be.

b) Cölnben 1871-ben egy fehér dromedár született, mi ritkaság. (Funk, Z. G. 1872, 221.)

c) A frankfurti állatkertben egy teveborjú született, mely páratlanul komikus táncolást viett véghez. (Z. G. 1907, 218.)

Szelid őzbak. Tul. Külley Elemér.

d) Midőn Hagenbeck legnagyobb afrikai expedíciója óriásszámú állattal útban volt a kikötő felé, 150 megrakott dromedár cipelte hátán a kalitkákat, melyekben a sok élő állat üldögélt. (E. Kanngiesser, Z. G. 1913, 122.)

Hagenbecknél 1881-ben egy pár fehér teve ára 2500 Mk volt. (Z. G. 1881, 279.)

e) Hamburgban már 1863-ban szaporodtak a tevék. (Z. G. 1863, 176.)

f) A római állatkertnek az olasz király San-Rossoréból 1910-ben 4 tevét ajándékozott, azonkívül 1 abyssinai bivalyt. (Z. G. 1911, 48.)

g) A schönbrunni állatkert régi adatait már tárgyaltuk (I. Austria). 1873-ban az egyiptomi alkirály bivalyokat és tevéket ajándékozott a kertnek. (Z. G. 1874, 118.)

A magyar teve.

A magyar teve felfedezését a zoologia számára egy kulturtörténészünknek, Wenzel Gusztávnak köszönhetjük. Ő volt az, ki Magyarország mezőgazdaságának történetében (1887, 95) először hangoztatta, hogy „a tevék a vezérek korában és régibb királyaink alatt leginkább teherhordásra használtattak, azonban úgy látszik a XIII. században már mindinkább eltűntek a háziállatok köréből.”

Azután kiváló tudósunk Ortvy Tivadar volt az, ki három újabb adatot gyűjtött a hazai teve bizonyítására az Árpádok korából.

Az adatgyűjtés további fáradságát aztán jó magam vettem vállaimra, minek eredményét, a magyar teve történetének összefüggő képét, következőkben van szerencsém tisztelt olvasóimnak bemutatni.

*

Amint láttuk, a teve negyedkori elterjedésében Előázsiból eljutott Déloroszországba, honnan a mai Románián át a Balkánra és pedig Bosznia nyugati felébe került (= Bihać). Hogy elkerült-e innen hazánk déli részébe s az Alföldre — nem bizonyos, de nem lehetetlen.

A déloroszországi (Odessza-vidéki) ásatag tevét Nordmann 1858 évben ismertette (Palaeontologie Südrusslands). Midőn Kubinyi Ferenc e műről referált (Magyarhoni Földt. társ. munklt. III. 1867, 44), kifogásolta, hogy Nordmann az említett odesszai fogleletet, mint az első európai írta le, holott ő (t. i. Kubinyi) már régebben ismertette azt az ásatag teve-koponyát, mely a Magyar nemz. múzeumban van.

E leletről azonban Koch A. professzor következő lesújtó véleményyt adott (1900, 549): „Camelus dromedarius Erxl. koponyája. Találták Cserevicz-nél. (Szerémm.) Valószínű, hogy ez a maradvány alluviális rétegből került ki, melybe talán nem is régen, a török háborúk alkalmával jutott. Így, habár tulajdonképen sem kövület, sem hazánk földjének lakója nem volt, mégis fölemlíthető”. (M. orv. term. v. 1899. évi XXX. v. gyűl. munkálatai, 1900.)*

Így tehát hiteles ásatag leletünk eddigelé nincs.

Újabb időig mindenki meg volt róla győződve, hogy történelmi adataink sincsenek a hazai tevéről. Ime néhány jellemző nyilatkozat kiváló tudósok szájából: „Az elefántot, oroszlányt, párducot, griffet, tevét az (ősi) magyar vagy hallásból ismerheté, vagy mint mythologia-szörnyeket hallá említetni; bár kettejét, a sárkányt és tevét egészen elsajátítá”. (Rómer Flóris, M. Akad. Értesítő 1862, 382.)

„Nach Ungarn schritt das Kamel mit den Ungaren als Herden- und Haustier nicht mit über die Karpathen zur Theis fort”. (Carl Ritter 1847, XIII. 657.)

„Wir hören nicht einmal bei den Hunnen etwas von Kamelelen. So schwer es zu erklären ist, scheinen Hunnen und Avaren, Ungarn und Kumanen, selbst die Bulgaren keine Kamele gehabt zu haben. Später aber zogen allerdings in diesen Steppen Déloroszország) Nomaden mit Kamelen vor ihren Zeltwagen umher”. Hahn 1896, 229.

„Ámbár a tevének magyar neve török eredetű, még sem igen lehetett a honfoglaló magyarok előtt ismeretes állat; a magyarok Európában a tevével csak későn a török háborúk alatt ismerkedtek meg” mondja egy különben igen jeles és hírnöves buvárunk. (Természett. Közl. 1896, 516.)

A Magyar Brehm mélyen hallgat hazai tevékről, jóllehet történetét legalább a török világban okvetetlenül tárgyalnia kellett volna.

Hogy azonban mind ez tévedés, és hogy a magyarok nem csak a honfoglalást követő századokban a török világ előtt, hanem már jóval a honfoglalás előtt is jól ismerték a tevét, mely házi állatuk volt, ezt következő adatok bizonyítják:

1. Mindjárt az állat magyar neve, mely honfoglalás előtti török kölcsönszó. A görög világban az európai Scythiában ugyan nem említi a tevét az a kevés görög író, ki e vidék viszonyairól valamit megtudhatott (az egész sem sok), minden arra mutat azonban, hogy már időszámításunk legelső századaiban, midőn az ázsiai népvándorlás árja megindult, e népek magukkal hozták a tevét. Ezek közé sok törökös faj is tartozott, melyekről pedig köztudomású, hogy kiváló tevetenyésztők ősi idők óta. Ez az

* Mint tudjuk, Svájcban is találták a római korú importált teve leletét.

oka, hogy legkésőbb már a Kr. utáni 4-dik század elején állandó tevétenyésztést kell a mai Oroszország déli részein feltételeznünk, mely napjainkig fennmaradt. Valamennyi későbbi vándornép aztán, mely e vidéken áthömpölygött, magával vitte tovább nyugatra a zsákmánnyal gazdagított tevéállományát, így tettek a *húnok* is, kikről mindjárt szó lesz. Ha a magyarok északibb ősi hazájukban a tevéket nem ismerték volna, itt, Dél-országi területen találkoznok kellett vele, ahol is a hunok utódaitól átvették annak nevét és ismeretét, valamint a bivalyét is. A tevé-deve török név Turkesztántól Kináig és innen Magyarorszáig használatos. (Ritter 657.)

2. Mint a kínai évkönyvekben olvassuk, a hiong-nu nép, melyet legtöbb történetíró a mi hunjaink egyenes őseinek tart, egyike volt azoknak, melyek legelőször kezdték a tevéket szelidíteni. Igen sok tevéjük volt mindig. Tanyáik a vad tevé szülőföldének közelében terültek el s így náluk a tevétenyésztésnek hanyományszerű alapokon kellett nyugodnia. (Ritter 670.) Magától értetődik, hogy midőn e nép Európába került, magával hozta kedvelt állatjait és gyarapította állományát azon ménesekkel, melyeket a Dél-országi területen lakó akkori népek ott neveltek. Hogy tevéit Pannoniába is magával kellett hoznia, kézen fekvő dolog.

3. A hunok tevéi rajzban is megvannak örökítve Arcadius császár oszlopán Konstantinápolyban, melyet ő atyjának, Theodosiusnak diadala emlékére emeltetett a keleti gótok és szövetségeseik (alánok, hunok) felett 386-ban. Szép, nagy méretű másolatai ez oszlop véseteinek láthatók Bandurius művében (Imperium orientale 1711), hol az 517. oldalon 2 egypúpú tevé az 545. oldalon pedig 3 egypúpú tevé halad, mely utóbbiak pogány bálványokat visznek hátukon, úgy, ahogy az több ázsiai népnél tényleg szokásban volt (l.: Ritter 642). A másolat felirata ez: Scytharum simulacra camelis vecta.

4. Különböző régi történetíróink néha úgy hivatkoznak a hunok tevéire, mint magától értetődő természetes dologra, valószínűleg régibb források nyomán. Ez a magyarázata pl. Thuroczius Schwandtner-féle kiadásában (1746. p. 56) egy rajznak, mely a hunoknál Scythiából való kivándorlását mutatja be („De Egressu Hunorum e Scythia”). Ott vonul a nagy had társzekerekkel, harci zászlóval, melyen a turulmadár képe díszel; az előtérben sok lovas halad holott a háttérben magrakott *tevék* teszik festőibbé. Ez a rajz nincs meg az eredeti Thurocziusban.

5. Hogy ugyanazon vidékről, ahonnan a hunok is magukkal hozták tevéiket, később avarok, magyarok, besenyők, kunok is tevékkel vándoroltak nyugat felé, feltétlenül bizonyítja azon körülmény, hogy az Árpádok alatt több oly említése maradt fenn a magyarországi tevének, amely kétségtelenül teszi háziállattá voltát. Miután pedig a tevé csak száraz és melegebb vidéken tenyészhető és Magyarország nedvesebb klímája nem egészen előnyös számára, a tevének hazánkban való jelenlétét a X—XIII. századokban csak úgy magyarázhatjuk, ha feltesszük, hogy a sűrűen bevándorló besenyő, kun és más keletibb népek mindig újabb és újabb állományokat hoztak magukkal. Ez utóbbi körülmény fontosságát Ortvay hangsúlyozta: (1902, 20.) „Ez a sok tevé határozottan keleti jelleget adhatott őseink háztartásának”.

6—8. III. Béla király névtelen jegyzője (XII. század) 3 helyen említi a magyar tevéket:

a) A kiewi és szusdali ruthének főnökei Álmosnak 40 tevéhordó tevéet ajándékoztak (Cap. X: „Quadragesima camelos ad onera portanda”).

b) A lodoméri fejedelem is 25 tevéet ad Álmosnak. (Cap. XI. „Almo . . . dedit XXV. camelos et mille boves ad onera portanda.”)

c) Árpád vezér Zalának 12 fehér lovat és 12 tevéet küldött ajándékba. (Cap. XIV: Misit ei XII. albos equos et XII. camelos.) V. ö.: Szilády Zoltán sorait következőben: „A Természet” 1916, 45.

Vannak, kik ez állítások igaz voltában kételkedni semmi okot sem látnak. Ezeknek több bizonyíték nem is kell a honfoglaló magyarok tevéiről. Mások hivatkoznak Anonymus azon sajtárságára, hogy szereti a dolgokat kiszínezni és hogy mindig a saját koráról következtet vissza sokkal régibb időkre. Ez tény is. Azonban a *tevé* háromszor is *említeni* csak úgy juthatott eszébe, hogy a fehér lovakkal együtt naponta volt alkalmuk itthon látni őket a hazában. Ha pedig ezek nálunk még a XII. században is háziállatok voltak, sokszorta valószínűbb, hogy a honfoglaláskor is azok voltak. Más szóval: Sokkal hihetőbb, természetesebb, hogy a magyarok a IX. században hozták magukkal keletről a tevéket, oly vidékről, hol azok akkor biztosan előfordultak, semmint hogy 300 évvel később jutott volna eszükbe tevéket importálni!

Hanusz a harmadik (c) Anonymus-féle adathoz, megjegyzi, hogy más források szerint Szvatopluk volt az, kinek Árpád, Ord és Ketel vezérek által 12 fehér lovat és tevéet küldött volna. (Kecskevári főreálisk. 1903/4 értes. p. 4.) (Vége köv.)

A növények gyógyítása.

Avval már az ókorban is tisztában voltak, hogy a növényeknek épúgy megvannak a maguk többé-kevésbé súlyos, sőt gyakran halálos betegségeik, mint az embernek, s a mezőgazdaság és kertészet művelői, kiket e jelenség elsősorban sújtott, tőlük telhetőleg igyekeztek is védekezni a baj ellen, de mivel a védekezés főfeltétele, a különböző betegségek okának ismerete hiányzott, az ösztönszerű védekezés csak szörványos esetekben vezetett eredményre. Az ó- és középkor mezőgazdái és kertészai ugyanis csaknem minden növényi betegséget az időjárás vagy kártékony állatok, nevezetesen rovarok behatására vezettek vissza.

A botanika újabbkori fellendülése aztán — különösen a mikroszkóp gyakorlati alkalmazása óta — kifejlesztett egy újabb növénytan szakágat, a növények egészségét, s ennek mellékágait, a növényanatómiát és a növényi betegségekről szóló tant. Az ezek körében eszközölt beható kutatások aztán kétségtelenül megállapították, hogy a növényi fertőző betegségeket, melyek mezőn és erdőn a legnagyobb károkat okozzák, baktériumok, illetőleg gombák idézik elő, melyek a megtámadott szervet élsőködnék.

Minden ilyenmű végzetes betegségnek, amelynek például a rozsda, az üszög, a lisztharmat, a burgonya rothadása, stb. megvan a maga gombafaja, melyet az illető betegség előidézőjének kell tekintenünk. Egészen kétségtelen, hogy az időjárás abnormitásai, amelynek például a fagy, a túlságos hőség, a szárazság vagy a nedvesség, szintén hatással vannak a növények egészségi állapotának alakulására, de többnyire csak annyiban, hogy a kóros tüneteket előidéző gombák tenyésztését elősegítik.

A növénykórok harmadik, éppen nem legjelentéktelenebb csoportját végre csakugyan rovarok idézik elő s ezek a betegségek a rovarok óriási számban való fellépése esetében járványokká s egész vidékekre végzetes csapásokká lehetnek. Elég e tekintetben a szőlőtetű (Phylloxera vastatrix), a vértetű (Schizoneura lanigera) és a hesseni légy (Cecidomyia destructor) szomorúan korszakalkotó pusztításaira utalnunk.

A különféle növényi betegségek okozóinak megismerése természetesen megkönnyítette a betegségek ellen való védekezést és elősegítette a növénygyógytan fejlődését.

A védekezés elsősorban higiénikus és a gyakorlati kertészetben abban nyilvánul, hogy a növényt lehetőleg megvédelmezzük az időjárás káros behatásai ellen, miáltal annak ellentálló képességét növeljük s megnehezítjük a kártékony paraziták, nevezetesen a betegségeket előidéző gombafajok tenyésztését. A másodfokú védekezés a már fellépett és pusztító munkájukat megkezdett gombák és rovarok előlérésében, kipusztításában nyilvánul meg. Mindkettő ellen mérges oldatok, elsősorban rézgalicoldatok vagy szénkéneg ajánlatosak, noha nem ismeretlen a mechanikai eszközökkel való védekezés sem. Régóta a növénygyógytan szolgálatában áll a sebészet is, amennyiben a beteg növényi részek lemetésését és eltávolítását s a seb gyógyító kötéssel, u. n. kötéssel való ellátását találólag hasonlítjuk össze a seb orvos működésével.

A fáknak, még pedig úgy a dísz-, mint a gyümölcsfáknak régóta ismert, rendkívül veszedelmes és eddig gyógyíthatatlannak hitt betegségük a korhadás, mely a fa folytonos elgyengülését s végül halálát elkerülhetetlenné teszi. A korhadás és a vele

rokon rothadás szintén gombák műve, de e gombák tenyészetét és módfelett való elszaporodását az időjárás, nevezetesen a túlságos nedvesség és a levegő együttes behatása teszi lehetővé. A korhadás akkor a legveszedelmesebb, ha a fa törzsét támadja meg, mert lassan elpusztítván a kambiumot, valamint a törzs egyéb szöveteit a kéregig, végül is lehetetlenné teszi a transpirációt, vagyis az élő nedvek akadálytalan közlekedését a gyökértől a levelekig. Mindazonáltal patakok mentén láthatunk vén, korhadt fűzfákat, melyeket gyakran csak kérgük megmaradt része tart fenn, s mégis élnek és virágoznak. Itt a természet olyképp igyekszik segítségére jönni a halálraítélt fának, hogy a közlekedőcsatornákat a kéregbe helyezi át, mígnem végre azt is megtámadja a korhadás és a fa menthetetlenül elpusztul.

Az a törekvés, hogy ily öreg, gyakran történeti becsű fákat megmenthessünk, a gyógyítás egy egészen új, eddig csak Amerikában ismeretes módjára vezetett, melynek hatásáról csodákat beszélnek, s mely valóban alkalmasnak látszik arra, hogy alkalmazásával többszáz-, sőt ezeréves korhadt fák életét még néhány száz évvel meghosszabítsuk.

Ez a gyógy mód, mellesleg a növénykirurgia valóságos csodája, az angol John Davey találmánya s nem egyéb, mint a korhadt fák plombálása.

Az új módszert először Amerikában, Rockefeller ismert milliárdos farrtyowny birtokán alkalmazták gyakorlatilag, még pedig meglepő sikerrel, John Davey egy dániai származású tanítványáé, John Waterwalé az érdem, hogy a bámuló amerikaiaknak gyakorlatilag is bemutatta a Davey-féle módszer eredményét, amiből a praktikus yankeek siettek is hasznót húzni. Számos kerttulajdonos a „faorvos” szolgáltatainak igénybevételével sietett plombáztatni parkjának vén, korhadt fáit, melyekhez kedves emlékek kötődtek s ezek a fák ma újból vidáman és egészségesen zöldelnek, s minden jel arra mutat, hogy zöldelni is fognak még néhány évszázadon keresztül.

Waterwal eljárása nagyjában emlékeztet a fogorvosok plombázási műveletére, de egyben a sebész működéséhez is hasonlítható. A módszer abban áll, hogy a faorvos a fa kikorhadt törzsébe plombát helyez, a plomba felett aztán hamarosan kéreg képződik, mely a transpirációt továbbra is közvetíti. A plomba behelyezése előtt a faorvos a törzs megtámadott kéregrészeit eltávolítja, a plombára pedig, mely cementhabarcsból, kőből és törmelékéből áll, zinklemezt borít. Előbb azonban a sebet kátránnyal és viasszal fertőtleníti, hogy a rothadást előidéző gombákat kiölje s a seb gyógyulását siettesse.

Ezek a plombák gyakran óriási terjedelműek. Egy korhadt fába Waterwal például nem kevesebb, mint kilenc mázsa cementet, hét tonna követ, 600 font vasat, 10 zinklemezt s nagymennyiségű törmelékkel épített bele. Az igaz, hogy a korhadt fában egy lovas is kényelmesen meg tudott állni. Ezzel az eljárással különben a faorvos egy hatszázéves óriási tölgyet mentett meg, mely így valószínűleg meg fogja érni ezredik életévét. A célszerűnek bizonyult módszert az Unio kormánya is magáévá tette, amint hogy a gazdag milliárdosok is alkalmazzák híres parkjaikban. Maga Rockefeller például ma már tizenöt faorvost tart birtokain rendszeres évi fizetéssel.

Nem lesz érdektelen felemlíteni végül, hogy ilyen plombozott fák Budapesten is láthatók, így pl. Széchenyi László gróf Andrassy-úti palotájának kertjében.

Vándorló növények.

Írta: Zoltán Vilmos.

Az emberi társadalomban éppen nem ritka jelenség, hogy valaki, aki eddigi lakóhelyén többé nem találja meg a létét biztosító feltételeket, vándorbotot vesz kezébe s vagy egymaga, vagy családotól felkerekedik új hazát keresni, ahol a neki kedvezőbb viszonyok közt könnyebben boldogulhat. A történelem egész népekről tud, melyek megélhetése a nép számbeli gyarapodása következtében régi hazája területén kétségessé vált, miért is kénytelenek voltak messze vidékeken akár hódítás, akár egyszerű letelepedés útján új lakóhelyet keresni. A jelenség maga, mint ismeretes, az állatvilágban is elég gyakori, mert hisz tudjuk, hogy nem egy állatfaj akár régi hazája klimatikus viszonyainak megváltozása következtében, akár azért, mert rendszeres táplálékában hiány állt be, útrakerekedik s gyakran nagy távolságra olyan vidékeken telepedik le, ahol létfeltételeinek

alapjait megtalálja s ilyképp további megélhetése biztosítva van.

Kissé különösen hangzik, ámde bebizonyított tény, hogy ezt a jelenséget a növényvilágban is megtalálhatjuk s a növények, illetőleg azok egyes tagjai az emberek és állatok példájára szintén otthagyják régi hazájukat olyankor, mikor annak klimatikus vagy talajviszonyai annyira megváltoznak, hogy többé nem felelnek meg az illető növényfajok igényeinek s felkerekedvén, néha tetemes távolságban új hazát keresnek maguknak, ahol letelepednek s melyet — az ottani növényzet rovására — birtokba vesznek. A vándorbotot ragadó növény tehát nem mese, hanem olyan tény, melynek létezését a komoly tudományos kutatás beigazolta.

Ámde a dolog természetéből folyik, hogy ez a vándorlás nem oly közvetlen szemmel látható és megfigyelhető, mint az emberé, vagy az állaté. A növény természeténél fogva nem bírván a mozgás képességével s gyökere útján helyhez levén kötve, ezt a helyet természetesen nem változtathatja, s így egyéni vándorlásról — néhány a vízben úszó növényt leszámítva — nem lehet szó. Mivel azonban néha egyes fajok olyan vidékeken bukkannak fel és terjeszkednek lassan mindtovább, ahol azelőtt nem voltak találhatók, világos, hogy a távoli anyanövény magva került oda valami módon, s ha az új haza viszonyai az ő létfeltételeinek megfelelőek, bizony aránylag elég gyorsan el is szaporodik. A növény tehát elsősorban nem egyénileg vándorol ki, hanem termése, illetőleg utódai révén, s így gondoskodik róla, hogy a faj mennél nagyobb területen terjeszkedjék. Másrészt a klimatikus, vagy talajviszonyok változása is rendkívül lassú lefolyású, úgy, hogy évszázadok, sőt évezredek kellenek hozzá, míg az ott honos növényfajok életviszonyai annyira megromlanak, hogy a fajok exisztenciája veszélyeztetve van, mire az ugyanilyen lassú lefolyású tömegvándorlás megkezdődik, melyet aztán a dolog természeténél fogva egy-egy emberi generáció egyáltalán nem tud megfigyelni. Ehhez járul, hogy e vándorlásra vonatkozó feljegyzéseink csak aránylag rövid idő óta vannak, s így a tudománynak a régmúlt korokat illetőleg a paleontologia adatai állnak csak rendelkezésére. Mindazonáltal az ásatag (fosszilis) növénymaradványokból a növényfajok vándorlásának ténye megállapítható s nevezetesen kitűnik az, hogy a növényfajok a légkör fokozatos lehűlése következtében enyhébb éghajlat alá, tehát dél felé vonulnak.

A Kerner-féle ismert elmélet szerint egész Ázsia növényvilága már évszázadok óta vándorlóban van nyugat felé. Kerner ebből magyarázza, hogy egyes nyugati vidékek, pl. a Nagy-Magyaralföld flórája csekély kivétellel csaknem teljesen azonos avval a növényzettel, mely a Kaspi-tó környékét és a déloroszországi síkságot borítja. Egy jeles magyar botanikus — Turzon János — aki keleti kutatóútjában beutazta az említett vidékeket, éppen az ellenkező nézeten van s azt állítja, hogy a növényzet vándorlásának iránya nyugatról kelet felé halad. Magát a vándorlás tényét azonban Turzon nem tagadja s a két, egymástól messze eső vidék flórájának azonosságát ő is ebből magyarázza.

Ettől a tömegvándorlástól, mikor ugyanis egész vidékek növényvilága, egy-egy úgynevezett növényformáció kerekedik fel, hogy eddigi hazájától úgy távolságban új hazát keressen, jól megkülönböztetendők azok az esetek, mikor — legtöbbször behurcolás útján — egyes fajok foglalnak teret új vidékeken s ott terjeszkednek, gyakran az ottani növényzet hátrányára és rovására, sőt gyakran teljesen kiirtva bizonyos fajokat.

Ennek iskolapéldája az *Elodea canadensis* L. nevű amerikai eredetű vizinövény, mely a múlt század első felében Amerikából behurcoltatván Európába, néhány évtized mulva teljesen ellepte Észak-Európa csatornarendszerét és lassú folyású folyóit, amelyeknek rendszeres és megszokott vizinövényzetét óriási tömegével úgyszólván kiirtotta. A múlt század vége felé a veszedelmes növény Magyarországon is feltűnt s aggodalmat keltő módon

terjeszkedni kezdett. A veszedelem azonban elmúlt s a növény túlságos terjedése immár jó ideje szünetel.

A növények tehát az emberi társadalom és az állatvilág példájára szintén kivándorolnak, ha a körülmények megváltozása megélhetésüket veszélyezteti, vagy megnehezíti előbbi lakóhelyükön. A minden életet és minden szerves ténykedést irányító két hatalmas ösztön, az önfentartás és a fajfentartás ösztöne — persze képletes értelemben — kezükbe adja a vándorbotot s felkerekednek új hazát, kellemesebb megélhetést és boldogabb otthont keresni.

Vendégszeretet.

Irta: Zöldi Márton.

A vendégszeretet régebben jóval több volt, mint az ezüst eszscájg fitogtatása a zsürokon. A régieknél a vendégszeretet bekapcsolódott az élet realitásába. Nem is kell a történetileg távol eső időkre visszamenni és könnyen el tudunk képzelni oly községet, ahol nincs szálló, nincs vendéglő és ahol rokon nem lakik. Hol maradna az utazó éjnek idején, ha ilyen helyre kerülne? Fedél nélkül az utcán kitéve az elemek gyatra, mostoha, kiméletlen játékának.

De hát azok az utazók, kiket sorsuk a sivatagokba sodort, hogy menekültek volna a nyomorult elpusztulástól, ha a vándor arabok, a sátorlakó beduinok lelkében nem lobogna kiolthatatlanul a vendégszeretet meleg érzése. Ugyanez áll a sarki vidékek lakóiról, a grönlandiakról, eszkimókról, csukcsokról* kiké a vendégszeretet kifejelett kultuszt mutat.

Sőt a ridegnek, önzőnek, az emberi közösségtől távolesőnek ismert kínai nép is vendégszerető — volt egykor. Annyira vendégszerető, hogy köszöntési formája is így hangzott: „Legyen szerencsém ma ebédre.” Mint ahogy mi „jó napot” kívánunk,

Ebből egyszer Pekíngben zavaros incidens támadt. Egy angol admirális találkozott egy ismerős mandarinnal. Az utóbbi így üdvözölte az admirálist:

— Legyen szerencsém ma ebédre!

Az admirális, ki tudott kínai nyelven, sített megborotválkozni, felrakta összes érdemrendjeit s a kínaiaknál szokásos ebédidőben pontosan beállított a mandarin palotájába.

Az inasok sajnálkozva tudatták az előkelő tengerésszel, hogy a fő-fő méltóságos úr, a mandarin nincs otthon.

— Talán a császári udvarba hívták? — kérdezte az admirális.

— Nem! — hangzott a komornyik válasza.

— Vagy az államtanácsba ment?

— Oda sem.

— De hát hol van? — kérdezte az angol, kissé veszítve az angol flegmát.

A komornyik őszinte választ adott:

— Rákászni ment. . .

Az admirális a fejét csóválta s körülbelül ilyen magánbeszédbe süppedt: „Rákászni, mikor vendéget vár az ember. . . Ez a sokingok sokingja. Lehet különben, hogy létezik valami ős kínai szokás, mely szerint azzal a rákkal kell megkínálni az illusztris vendéget, melyet a vendéglátó ember a saját kezefeje veszedelmével fogott”. . .

Igy morfondált a nagyrangú tengerész. . . És volt hozzá bőségesen ideje, mert a mandarin csak este kilenckor érkezett hozzá. . . Nem győzött csodálkozni, hogy az admirálist a házában találja.

— Minek köszönhetem ezt a felbecsülhetetlen szerencsét? — kérdezte a kínai áradozással.

— Mert excellenciád szíves volt ebédre hívni — hangzott a feszes válasz.

— Én? — csodálkozott a mandarin.

— Excellenciád!

— Nem téveszt össze valakivel?

— Egyáltalában nem — Azt tetszett mondani: „Legyen szerencsém ma ebédre.” — Vagy talán rosszul hallottam?

A mandarin megértően bólogatott.

— Jól tetszett hallani, — mondotta — de azok a szavak fájdalom, nem fejeznek ki semmit. Egy régi köszöntési forma, melyet senki sem vesz szószerint Kinában. . . Valamikor régen, talán több ezer év előtt, még valóságot jelentettek. . . de most csak olyan mint az önök „alászolgája”!

A kulturnemzetek között alig van egy is, mely oly vendégszerető hírből állana, mint a magyar nemzet. Az alföldön, hol ifjúságomat töltöttem, a vendégszeretnek ezer és ezer megható képe maradt emlékemben. Kifejezetten fukar, zsugori emberek felmelegedtek a vendégszeretet gondolatától és a pazarlás határáig mentek, hogy a vendég bőségesen legyen ellátva vagy ahogy ott mondják: hogy „hótig megemlegesse.”

Mindezeket pedig azért mondtam el, hogy bekonferáljam vele az alábbi kis történetet, mely a betyárromatika idejéből maradt fenn s amelyet egy öreg megyei táblabírótól hallottam.

Lakott Gy. . .-án egy alispánságot viselt előkelő öreg úr, ki a szabadságharc leverése után a falusi jószágára költözött és alig mozdult ki az ócska kastélyból. De nem sokáig volt egyedül, nála is megjelent a „lengyel”. . . Egy igazi lengyel, szegény, naiv, panaszkodó, kishitű, a milyen egy letiport nemzet bujdosó fia lehet. Az alispán az ő vérré forrt vendégszeretetével már úgy kontemplálta a dolgot, hogy a lengyel egyáltalában sohasem fog elmenni tőle, élethossziglan a vendége marad. Pedig soha azelőtt nem látta és talán nem is volt túlságosan elragadtatva tőle. De vendég volt és ez rendíthetetlenül tette pozícióját az úri kastélyban.

Történt, hogy egy vadászat alkalmával a betyárok elfogták az alispánt hintóstul, ki valamikor kiméletlenül üldözte a szegénylegényeket. El is határozták, hogy most ők törnek borsot egykori üldözőjük orra alá.

De ne gondoljon senki az olasz briganték kegyetlen módszerére. Ilyesmire a magyar természet, még a betyárban sem inklinikál. Mindössze arról volt szó, hogy ki fogják foglyuk két remek pejlővát és gyalogszerrel menesztik haza a megye egykori első emberét, aki annyiszor küldte a pandurokat utánuk. A bandafőnök be is jelentette a szándékukat.

— Mivelhogy erre a két tátosra égető szükségünk vagy, tessék szépen haza bandukolni a nagyságos úrnak. Különben sem sáros az út.

A volt alispán nagy nyugalommal tűrte a hetyke gúnyos hangot. Csak a vállát rántotta meg önkénytelenül. Aztán így válaszolt:

— Magamért nem szolanék, de ez a lengyel atyafi vendégem és fájós a lába. . .

— Vendége a nagyságos úrnak? — kérdezte a betyár és mintha kissé gyanakodott volna.

— Azt. Elhihetitek, ha mondom.

A betyárok összenéztek. A főnök újra megszólalt:

— Nohát ha vendég, akkor csak vigye haza. . . Ne panasolja otthon, hogy erre mifelénk nem tudunk vendéggel bánni. Adjon Isten minden jót!

Elmentek.

Eddig a történet. . . Mintha kissé erőltetett, csinált lenne. . . És mégis kiérezni belőle, hogy milyen nagy jelentősége volt a „vendég” szónak lent és fent, Magyarországon minden időben. . . És talán még most is itt-ott. . .

*Északkeleti Szibériában élő faj.

VEGYESEK

Burgonya-életteni intézet. A németek, akik teljesen tisztában vannak természettudományi képzettségük óriási jelentőségével, minden igyekezettel azon vannak, hogy életük minden ágát ezen az alapon átreformálják. Így a német szeszgyárosok egyesületének minapi évi közgyűlésén Delbrück tanár titkos kormánytanácsos nyomatékosan hangsúlyozta annak szükségességét, hogy a burgonyatermelés a tudomány és gyakorlat vívmányainak felhasználásával fejlesztessek. E célból ajánlotta egy nagyszabású intézet létesítését, melynek feladata volna a burgonya természetrajzi, természettani és vegytani tulajdonságainak tudományos kutatása. Az intézet egy alosztálya a burgonya termelésének módszereit állapítaná meg kísérleti alapon, míg egy harmadik osztály a burgonya betegségeinek tüneteit tenné kutatás tárgyává. Holtbizonyos, hogy a praktikus német nép a burgonya intenzívebb termelésének hasznára meg is valósítja ezt az életrevaló tervet.

A kenyérmagvak csírátlanítása. Ismeretes, hogy német mintára a háború második éve óta a gabonaneműek és a tengeri túlnyomó része nálunk is csírátlanított állapotban kerül örlésre. Ennek a csírátlanításnak, melynek módját a német Backhaus fedezte fel, óriási jelentősége van s nélküle olaj- és

tojásfehérnyeszigeltetésünk a rendelkezésre álló anyag csekély volta miatt teljesen csődöt mondana. Az olajanyagok behozatalának teljes szünetelése ugyanis óriási mértékben leaszott az olaj- és zsiradékészletünket s így megfelelő új olajforrások után kellett kutatnunk, melyek a kenyérmagvak csírájában elő is kerültek. A Backhaus-féle módszerrel a magvakból eltávolított csírárt vagy kizárólag olaj- és zsiradék nyerésére használják fel, vagy pedig külön lisztet őrölnek belőle. Ennek a lisztnek összetétele teljesen azonos a tyúktojáséval s ennek következtében egyúttal rendkívül tápláló is. A hús táperezét 3 és félszer múlja felül s 20 grammnyi ebből a lisztből egy teljes tyúktojást helyettesít tápérték szempontjából. Olajtartalmában különösen gazdag a tengeri magvának csírája. Ez 2 százaléknak felel meg s egy waggon tengeriből öt métermázsa elsőrangú margarin állítható elő anélkül, hogy a csírátlanítás következtében a tengeri liszt- dara- és korpaszolgáltatása mennyiségileg csökkennék.

A csicsóka mint burgonyapótlék. Csak kevesen tudják — amit pedig az inséges időkben tudniok hasznos — hogy a csicsóka napraforgó (*Helianthus tuberosus* L.) gumói, melyeket nálunk főleg állatok etetésére használnak, emberi táplálékul is alkalmas s elsősorban a múltévi rossz termés miatt most oly ritka burgonya pótlására volna hivatva. A csicsókának ezt a hasznos tulajdonságát Franciaországban már rég ismerik s a növény gumóiból levest, salátát vagy főzeléket készítenek, vagy pedig pirítva élvezik a gumókat. A csicsókagumókban meglehetősen gazdag cukortartalom mellett 15 százalék inulinkeményítő van, míg a burgonyában cukor alig, ezzel szemben azonban 17 százalék valódi keményítő. A csicsókagumó víztartalma 77 százalék, a burgonyáé csak 70. Már ez is mutatja, hogy a csicsóka értéke táplálkozás szempontjából mögötte marad a burgonyának. A szükség törvényt bont s nem lehetetlen hogy népünk a francia minta után csicsókával fogja pótolni a hiányzó burgonyát.

□□□□ A kiadásért felelős: RAITSITS EMIL. □□□□

HIRDETÉSEK

iridetéseket elfogad „A Természet” és a „Mi újság az állatkertben?” részére a kiadóhivatal. * Budapest, Állatkert.

A magyar királyi vallás- és közoktatásügyi minisztertől
109.541/904. szám alatt elismeréssel kitüntetve :o:

LOPOS GYULA TORNASZERGYÁROS

Gyártelep gépjűzemre berendezve

III. ker., Lajos-utca 60.

Telefon 113—44 Árjegyzéket és költségvetést kívánatra ingyen és bérmentve küldök. Telefon 113—44

Festék-, kátrány- és vegyi-
termékek gyári raktára

Kún Sándor

Telefon 782

Budapest, IV.,
Ferenc József-rakpart 18.

Bádognak, vasnak, mindennemű fémnek
rozsdától való megvédésére
legbiztosabb a

„KERAMOLITH“

törv. védett VÍZMENTESÍTŐ FESTÉK

Egyedüli készítő: Klein Dávid épület-
üveges
Budapest, VI. ker., Szondy-utca 37/a
Telefon: 114—17